

1846), podem trobar encara un *Flaviū Lucii Dextri Barcinonensis Chronicon omnimodaē historiae* que és encapçalat per una carta d'Orosi. Es tracta evidentment d'una referència al nostre Dextre i a la *Història omnimoda* recordada per sant Jeroni. Hi ha fins i tot un comentari erudit fet per fra Francisco Vivar: tot plegat una falsificació ben feta sortida de la mà de Jerónimo Román de la Higuera al segle XVII i publicada per primera vegada a Lió el 1627. Això ha continuat causant decebedores expectatives en els més crèduls fins a les portes del nostre temps, malgrat que, des del moment en què foren publicades, foren suspectes i reberen la crítica de personatges de la talla d'un Nicolás Antonio o d'un Maiana i Sis-car. De tota manera representa una interessant i fins i tot divertida continuació de l'interès envers el nostre Dextre, que forma ja també part de la seva trajectòria en la historiografia.

Nota bibliogràfica

Els textos citats al llarg de l'article són els següents: A. Balil, *Colonia Julia Augusta Paterna Faventia Barcino* (Madrid, CSIC 1964); J.B. Bury, *History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian (A.D. 395 to A.D. 565)*, 2 vols. (Londres 1923); V. Chapot, *La province romaine preconsulaire d'Asie depuis les origines jusqu'à la fin du Haut-Empire* (Roma 1967, reimpr.); A. Chastagnol, *Les espagnols dans l'aristocratie gouvernementale à l'époque de Théodose*, dins *Les empereurs romains d'Espagne* (Paris 1965), ps. 269-290; E. Demougout, *De l'unité à la division de l'Empire romain 395-410. Essai sur le gouvernement impérial* (Paris 1951); S. Elbern, *Usurpationen im spät-römischen Reich* (Bonn 1984); K.G. Holm, *Theodosian Empresses. Women and Imperial Dominion in Late Antiquity* (Berkeley 1982); A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire 284-602. A Social Economic and Administrative Survey*, 3 vols. (Oxford 1964); A. H. M. Jones, J. R. Martindale, J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. I, A.D. 260-395 (Cambridge 1971); S. Mariner, *Inscripciones romanas de Barcelona*, «Monumenta Historica Barcinonensia», I, «Publ. del Museo de Historia de la Ciudad», 27 (Barcelona, Delegación de Servicios de Cultura, 1973); J. Mathews, *Political Life and Culture in Late Roman Society* (Londres 1985); J. Mathews, *Western Aristocracies and Imperial Court. A.D. 365-425* (Oxford 1975); O. Seeck, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt*, vol. V (Berlín 1913); J. Sobrequés (dir.), *Història de Barcelona*, vol. I (Barcelona 1991); E. Stein, *Histoire du Bas-Empire* (ed. francesa J. R. Palanque), vol. I (Paris 1959).

EL FUNDADOR DE L'OPUS DEI

A BARCELONA,

1937-1940

ALFONS BALCELLS I GORINA

J

o no el vaig veure, en aquells dies d'octubre i novembre del '37. M'ho van explicar. Un mossèn, que venia de València, i que s'havia estat a Madrid des del començament de la guerra, havia arribat a Barcelona, amb uns quants nois joves —la majoria encara estudiants, enrolats per força en algun dels dos exercits— i volia passar la frontera cap a Andorra i França. Ja havia esgotat totes les possibilitats de passar desapercbut: i tampoc no volia acabar d'amaragar-se i deixar d'exercir del tot la seva feina com a capellà.

Va arribar a Barcelona el 10 d'octubre. L'estada a la Ciutat Comtal es va prolongar per força. I aquell jove prevere de trenta-cinc anys va fer en aquelles sis setmanes el que ell va anomenar després *la prehistòria* de la labor apostòlica de l'Opus Dei a Catalunya... El mossèn es deia Josemaria Escrivà de Balaguer.

Formació del grup i una llarga espera

El grup era, al començament, de cinc persones. Lògicament, el mossèn anava vestit de paisà. Portava uns papers d'identificació de

la legació d'Hondures a Madrid, que l'acreditaven com a *intendent general* d'aquella representació diplomàtica: tot plegat, un estratagema, perquè el document, com deia el mateix mossèn Josemaría, «era més fals que Judes». L'acompanyaven Juan Jiménez Vargas, un jove metge, que era qui portava la iniciativa, perquè en aquell grup era el qui feia més temps que pertanyia a l'Opus Dei, sense comptar, és clar, el fundador; i uns altres estudiants que es deien Tomás Alvira i Manolo Sainz, i José María Albareda, farmacèutic.

Juan Jiménez Vargas, que va ser company meu de trinxera a la guerra, és segurament l'autor de la carta que se cita al número 361 del llibre *Camí*, una de les primeres obres publicades del fundador de l'Opus Dei l'any 1934, i reeditada amb alguns afegits —entre els quals, aquest paràgraf, que recull una anècdota dels anys de guerra— l'any 1939. Aquest número 361 diu així: «Per a tu, que et queixes interiorment, perquè et tracten amb duresa, i sents el contrast d'aquest rigor amb la conducta dels de la teva sang, copio aquests paràgrafs de la carta d'un alferes metge: "Davant el malalt, pot haver-hi l'actitud freda i calculadora, però objectiva i útil al pacient, del professional honrat. I la sensibleria ploranera de la família. —¿Què se'n faria d'un lloc de socors, durant un combat, quan va arribant el raig de ferits que s'apiloten perquè l'evacuació no va prou de pressa, si al costat de cada llitera hi hagués una família? N'hi hauria per a passar-se a l'enemic."» Més endavant explicaré com es va gestar la traducció catalana de *Camí*.

Al cap d'uns quants dies, Jiménez Vargas se'n va anar a València a cercar tres estudiants més: Pere Casciaro, Miquel Fisac i Paco Botella. Ja eren vuit: entre ells, n'hi havia que eren membres de l'Obra, i els altres eren amics i coneguts d'algun d'ells o del mateix mossèn. Els altres membres de l'Opus Dei —fins a una dotzena, si fa no fa, en aquella època— eren la majoria a Madrid, com en el cas de l'enginyer argentí Isidoro Zorzano o d'Álvaro del Portillo, aleshores encara estudiant.

La prolongació de l'estada a Barcelona no era prevista. Va ser deguda a dos factors: un, l'exigència, pels guies que els havien de portar cap a la frontera, d'una forta quantitat de diners en bitllets

emesos abans del començament de la guerra: no en volien ni de posteriors a la victòria electoral del Front Popular, ni dels emesos pels altres després del 18 de juliol de 1936. L'altre factor era la dificultat d'establir i mantenir aquells contactes clandestins amb les persones que els havien de guiar pels Pirineus. I tots dos factors eren gairebé incompatibles: quan aconseguien uns quants diners, se'ls havien de gastar al cap d'alguns dies, perquè alguna cosa també havien de menjar durant l'espera. El que és cert és que tothom hi va posar de la seva butxaca i dels estalvis de les seves famílies allò que bonament va poder arregar. I el primer de tots, mossèn Escrivà.

Mossèn Josemaría, Juan i un dels nouvinguts vivien en una casa del xamfrà de la Diagonal amb el carrer de Pau Claris. A Manolo, Tomás i els altres dos que acabaven d'arribar, que eren soldats de l'exèrcit republicà, els van fer lloc en una casa de la part alta de l'avinguda de la República Argentina, que no tenia gaires comoditats... i cap ni una existència al rebost. L'anècdota que recorden d'aquells dies és que a la casa hi havia un gos que, de tan afamat com estava, se'ls menjava els cinturons, els mitjons, el que trobava, i un dia fins es va empassar una pastilla de sabó i tot, i es va estar vint-i-quatre hores fent bombolles d'escuma.

Albareda, un dels vuit

José María Albareda, un d'aquells vuit (que fou més tard secretari general del CSIC, prevere des del 1959, rector de la Universitat de Navarra, entre altres càrrecs, i que traspasà el 1966), vivia, amb la seva família, a casa d'uns amics, també a l'avinguda de la República Argentina. Val la pena de fer un breu parèntesi per parlar d'Albareda. Lluís Solé i Sabarís va escriure, a l'«Anuari de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Catalunya» (1966-67), que José María Albareda «fou un lleial i sincer amic de la cultura catalana [...] i per ella va lluitar, com feia ell les coses, sense donar-li importància i sense que ningú no se n'assabentés. I, a més, en l'ordre personal —no perdem de vista que estic parlant del 1940—,

sense prevencions ideològiques envers etiquetes que ja no eren moda».

També és ben conegut el pensament d'Albareda sobre el nacionalisme, manifestat ja des dels anys vint: «Entre la vida de Catalunya i el pensament de bona part dels espanyols hi ha un vel de densa opacitat. I és que uns cops la passió i d'altres l'escrúpol, en presència de múltiples manifestacions de l'activitat catalana, no han sabut pronunciar altra cosa que la paraula aïlladora: separativisme.» (E. Gutiérrez Ríos, *José María Albareda, una época de la cultura española*, Madrid 1970).

Segurament per la seva resistència a fer-se veure, ha passat gairebé desapercebuda per a certs historiadors —no per als protagonistes dels fets— la seva tasca callada, des del seu càrrec al CSIC, a favor de l'Institut d'Estudis Catalans, en aquells anys difícils en què tants alts representants de la cultura de Catalunya es trobaven a l'exili. És molt clar que es va jugar el prestigi, la feina i el futur amb la defensa en tots els terrenys —en la mesura en què aleshores això era possible— que va fer, no sols de l'IEC, sinó també de la independència d'altres institucions catalanes, perseguides oficialment o manipulades per tal de convertir-les en instruments del règim.

A la mateixa casa on vivia Albareda vivien també dos nebots seus, de cinc i set anys, els pares dels quals havien fugit a França. Mossèn Josemaria patia molt veient la gana que passaven, de manera que sovint els portava les galetes que havia aconseguit per al seu propi esmorzar, els dies que n'havia pogudes aconseguir, i animava els estudiants que l'acompanyaven a fi que els entretinguessin. I, com que Pere Casciaro era un bon dibuixant —estudiava arquitectura i exactes—, es va oferir a pintar-los coses, per distreure'ls: «Voleu que us dibuixi alguna cosa?» Els nanos hi van demanar un dibuix d'un parell d'ous ferrats; els el va fer, afegint-hi unes salsitxes i tot. Mossèn Escrivà, en adonar-se de l'escena, va fer veure a Pere, quan no ho sentien els nanos, que no havia estat gaire encertat, que allò era una crueltat amb els pobres vaillets famolencs. Així, doncs, un altre dia que es va posar a jugar amb ells, els va demanar què volien que els pintés, sempre que no fossin coses de

menjar. «Si voleu, us dibuixo aquell got...» «Sí, sí, però que estigui ple de llet, si us plau», van fer tots dos vaillets.

Nous entrebanca i un vell amic

Així passaven els dies, amb gana i alhora amb llargues passejades pels carrers de Barcelona, amunt i avall, per tal de fer comes, de cara a l'excursió pels Pirineus que els esperava, i també per no cridar l'atenció: havien de fer veure continuament que anaven per feina, perquè en època de guerra un home jove aturat al carrer o tancat a casa seva és molt sospitós. Quan ja havien aconseguit d'entrar en contacte amb els guies, per mitjà d'un home que es feia dir «el Lleter», cap a finals d'octubre, es va saber —els diaris n'anaven plens— que l'exèrcit havia enxampat un grup força nombros de fugitius. No era, doncs, el millor moment per a intentar una altra fugida. El Lleter es féu fonedís. Valia la pena continuar allí, o era millor deixar-ho córrer, i tornar a Madrid? A la fi, van decidir romandre a Barcelona, i esperar.

Un d'aquests dies, mossèn Escrivà va llegir al diari que un antic company d'estudis de Saragossa, Pascual Calbe, treballava ara com a magistrat de l'Audiència de Barcelona, dependent de la Generalitat. El va anar a veure i, després d'una llarga xerrada sobre qüestions personals, li va explicar el seu projecte d'anar-se'n cap a França amb uns estudiants. Aquell home tenia un càrrec molt compromès i no era creient, i, fent-li saber això, el mossèn s'arriscava, i l'altre, si no el denunciava, també. El magistrat el va intentar de convèncer que no se n'anés, li va mostrar part d'un judici que feien a uns que ho havien intentat i que van ser condemnats a mort i, finalment, li va oferir una feina com a advocat a Barcelona. Escrivà no va cedir. Aquell bon home encara li va oferir més: «Si t'afigen i no t'afusellen de seguida, digues que ets germà meu, i potser encara podríem fer alguna cosa.» Amb aquesta declaració, el jutge sabia que es jugava la vida i la seguretat de la seva família: era ben clar que s'estimava força aquell capellà. Mossèn Josemaria no es va oblidar mai del seu amic, que va morir tràgica-

ment en acabar la guerra, i tota la vida va tenir-lo molt present.

Mossèn Escrivà deia una missa cada dia, a la casa on vivia o en altres llocs que semblaven poc sospitosos d'acollir activitats religioses, i tampoc no deixava de banda les tasques pròpies del seu ministeri sacerdotal, malgrat el perill que això comportava, i es desplaçava cap aquí i cap allà, per tot Barcelona —també fins a Badalona i altres indrets—, a fi d'atendre espiritualment els qui li ho demanaven. Tenia l'avantatge que a Barcelona era poc conegut.

El 16 de novembre, reaparegué el Lleter i van poder celebrar la sortida per al cap de tres dies. A la una de la tarda de dia 19 mossèn Escrivà i els seus companys sortien de Barcelona. Tardaria més de dos anys a tornar-hi. El qui que van trobar al primer punt d'enllaç, a Oliana, es feia dir *Tonet*. El mossèn li va fer saber de seguida que era capellà, perquè sempre que veia algú amb qui hagués de tenir alguna relació, li ho deia, per si podia fer-li cap servei, en aquells temps en què era tan difícil trobar serveis religiosos, i més en un poble de muntanya. En Tonet es va quedar molt impressionat de la confiança, que li va semblar massa agosarada, i li va dir: «Si se'n surt, vostè, segur que farà carrera.»

Després de dues setmanes de passar penalitats als Pirineus, el 2 de desembre de 1937, els fugitius arribaren finalment a Andorra.

Primera visita «normal», un cop acabada la guerra

Dissabte, 30 de desembre de 1939, el doctor Josemaría Escrivà de Balaguer —feia uns quants dies que havia presentat la seva tesi en dret civil— retornava a la Ciutat Comtal. Només va estar-s'hi vint-i-quatre hores. Va passar aquella nit del 30 al 31 a l'habitació d'un hotel que hi havia a la cantonada de la ronda de Sant Pere amb la plaça de Catalunya. I allà fou on em va citar.

Jo aleshores ja era a punt de ser metge (vaig aconseguir el títol al cap d'uns quants dies, el mes de gener). Havia conegut mossèn Josemaría a Terol, dos anys abans, i havia fet un curs de recés amb ell a Burjassot (Horta) feia tres mesos, quan ja s'havia acabat la guerra. Jo no era, però, de l'Opus Dei. De fet, em sembla que en-

cara no hi havia ningú a Barcelona que fos membre de la institució. Tot plegat, en aquell moment eren potser una vintena, els de l'Opus Dei: l'argenti Zorzano, tres o quatre valencians, alguns aragonesos i castellans i uns quants de Madrid, entre els quals hi havia aquell estudiant d'enginyeria anomenat Alvaro del Portillo (actual bisbe-prelat de l'Opus Dei), de qui ja hem parlat. Pel que fa a aquesta qüestió —la dels efectius humans de l'Opus Dei— «Josemaría no feia ostentació de la seva tasca, no anunciava ni pregona-va les coses de l'Opus Dei. No en feia, però, cap secret [...]. Alguns —i potser no tots amb bona voluntat i intenció recta— van prendre aleshores per secret allò que era humilitat i ganes de ser eficaç en la feina, imitant Crist en els seus trenta anys de vida oculta [...]. Cal fer cabal que llavors era habitual la propaganda, els cartells, les estadístiques dels membres, donar comptes dels èxits apostòlics, dels actes celebrats: allò que després hem anomenat *trionfalisme*. A Josemaría el que li agradava era la labor callada, humil i eficaç en servei del Senyor i de les ànimes, fugint de tot pagament i brillantor humans» (Bueno Monreal, cardenal arquebisbe de Sevilla, *Testimoniatge sobre el fundador de l'Opus Dei*, 1977).

Alvaro del Portillo havia fet aquell viatge amb el doctor Escrivà, i fou ell que m'avisà que mossèn Josemaría era a Barcelona i havia demanat per mi. I mentre el mossèn esperava que jo arribés a la cita, Alvaro va anar a casa de Rafael Termes, també estudiant d'enginyeria, amb el qual havia coincidit durant la guerra. Però Termes era a Sitges amb la família, aprofitant les vacances de Nadal, i Del Portillo li va deixar un missatge a casa, per fer-li saber que l'havia anat a veure i que ja es trobarien un altre dia.

A primera hora de la tarda, jo ja tornava a ser a la cantonada de la ronda de Sant Pere amb la plaça de Catalunya, amb un amic meu, i després en vaig anar a cercar un altre. El doctor Escrivà va xerrar amb nosaltres amb un gran afecte. Jo penso que devia ser la seva simpatia i el seu atractiu humans, combinats amb una fe i una sinceritat que es notaven, allò que ens va deixar tan corpesos que no en ens sabíem avenir. Dues idees em van començar a ballar pel cap. Una era, per a mi, tota una Mediterrània: hom podia *ser sant* enmig del món, en la feina de cada dia, sense moure's de lloc;

jo, per tant, podia i havia de lluitar per tal de ser sant, i sant dels que l'Església pot canonitzar, enmig de la meua imminent feina com a metge. Segona idea: llibertat. Que cada caminant segueixi el seu camí, deia el mossèn. Que Déu em cridava? Era només jo qui ho havia de veure, i només jo qui s'havia de decidir en un sentit o en l'altre. Que no ho veia clar? Doncs res, tan amica. El fundador de l'Opus Dei no era fanàtic de cap cosa, això era evident, i ni tan sols de l'Opus Dei. Jo vaig decidir-me... a esperar: no ho veia prou clar.

Aquella mateixa nit, el mossèn i l'estudiant d'enginyeria van agafar el tren cap a València

Rafael Termes, el primer de Barcelona

Al cap de tres mesos justos, el 31 de març, diumenge, el doctor Escrivà, amb Álvaro del Portillo i tres més —l'argentí Isidoro Zorzano, en aquell moment el membre més antic de l'Opus Dei, un altre estudiant d'enginyeria anomenat Txiki Hernández de Garnica, i un estudiant de ciències naturals, Paco Ponz, que més tard seria catedràtic a Barcelona— arribaven a les nou del matí a l'estació de França de Barcelona. Havien sortit de Saragossa la vigília, després de sopar.

Em va avisar aquell mateix matí, i vaig combinar-m'ho per anar-los a veure abans de dinar. Vaig estar xerrant una bona estona amb mossèn Josemaria. I vam trucar en Rafael Termes, però altra vegada era a Sitges. Tot i això, després de la visita anterior ell els havia agrait molt el fet que hi haguessin pensat, i els ho havia fet saber per carta. Altres coneguts van anar apareixent per la Rambla, al pla de la Boqueria, lloc on ens havien citat.

L'1 d'abril era festa, i el doctor Escrivà es va voler quedar a Barcelona tot el dia, fins l'endemà. Va dir-nos que celebraria missa a l'església del Pi i hi vam anar un bon grapat. Mentrestant, pel passeig de Gràcia l'exèrcit feia una desfílada: havia passat un any des que oficialment s'havia acabat la guerra.

Rafael Termes va tornar de Sitges, i aquella tarda va anar a la

Rambla a veure Del Portillo, el seu amic, el qual li va presentar el mossèn. Pel que m'ha explicat Termes després, sembla que aquell mateix dia va demanar de pertànyer a l'Opus Dei. Així, doncs, tot i que fins més endavant no s'hi incorporaria jurídicament —sempre passa un temps entre la petició i la incorporació—, hom pot dir que aquell 1 d'abril fou la data de la primera vocació catalana de l'Opus Dei. Jo continuava sense veure-ho clar, i no m'hi insistien: respectaven del tot la meua llibertat.

El dia 2, el doctor Escrivà va dir missa a l'església dels Caputxins de la Diagonal, i després va anar a veure un antic company d'estudis. Abans d'anar-se'n de Barcelona, va anar a la basílica de la Mercè, i també va fer personalment algunes gestions per tal que unes quantes llibreries de la ciutat vella comprassin exemplars de la primera edició de *Camí*, editada a València feia uns quants mesos, que recollia i completava el llibre de *Consideracions espirituals*, publicat el 1934. A les dotze del migdia, va agafar el tren cap a València, des de l'estació del passeig de Gràcia.

Un altre viatge, amb recalada a l'Hotel Urbis

Un mes i mig més tard, el 12 de maig, també diumenge, arribava una altra vegada el doctor Escrivà, com sempre amb Álvaro del Portillo, i alguns altres, a Barcelona, també des de Saragossa. El lloc de trobada fou l'Hotel Urbis, al passeig de Gràcia. Com que encara no havia dit missa, va anar a fer-ho a l'església dels Carmelites. Aquell dia, l'anà a veure Josep Maria Casciaro, un noi que estudiava a Barcelona, que volia ser de l'Opus Dei com el seu germà gran Pere, del qual ja hem parlat. Mossèn Josemaria es va voler assegurar que el noi actuava amb total llibertat, i no infliuït, per exemple, pel fet que el seu pare estigués exiliat —tota la família era republicana— i ell es trobés sol, o perquè el seu germà fos de l'Obra, o per altres raons sentimentals. Ho ha explicat el mateix interessat: «Em va rebre immediatament. Una de les primeres preguntes fou si algú m'havia influit o m'havia mogut a prendre aquella decisió. "Ningú no m'ha influit ni m'ha convingut per a fer-ho.

El meu germà em va explicar què era l'Obra, però mai no m'ha dit res que pugui ser cap mena d'influència o de pressió; he estat jo el qui he volgut." Va tornar a demanar-me el mateix: si jo obrava lliurement, i després de considerar-ho en la presència de Déu. I vaig tornar a respondre que sí, que feia quatre mesos que m'ho rumiava i que no tenia cap dubte...»

A la recerca d'un pis

Aquell mateix dia 12, el fundador de l'Opus Dei ens va animar perquè aconseguíssim un local on reunir-nos i poder-nos trobar més en família quan ens veiéssim. I la recerca va començar aquella mateixa tarda, tot i que hi havia dificultats que semblaven insuperables: no teníem gaires diners —érem una colla de marrecs, gairebé tots estudiants, i un metge tot just llicenciat, que era jo—, i ens interessava una casa que fos prou centrada per a facilitar que hi poguéssim anar gent de tots els barris sense llargs desplaçaments. Recordo també que aquell dia el mossèn no es trobava gens bé —poc temps després li diagnosticarien una diabetis—, però gairebé ni ens en vam adonar.

Fins el 23 de juny no vam trobar un pis. Però l'espera va ser providencial, perquè la casa que a la fi podíem llogar —a molt bon preu— era al bell mig de Barcelona: un primer pis al carrer de Balmales, entre el d'Aragó i el del Consell de Cent. Era força esquitit, però vam anomenar-lo de seguida *el Palau*.

El pis, llogat al meu nom: els primers escàndols

Bé, de tot aquell grup de jovenets engrescats —alguns dels quals havien demanat l'admissió a l'Opus Dei, d'altres ho farien més tard, i uns altres senzillament no es van veure cridats amb aquesta vocació—, jo era l'únic major d'edat. Així, doncs, em va tocar posar el contracte de lloguer del pis al meu nom: ho vaig fer amb molt de gust, gairebé aafalagat per la confiança que em feien. Al cap d'u-

nes quantes setmanes, algunes persones —influents en determinats àmbits— van començar una campanya denigratòria contra l'Opus: vés a saber què es pensaven que era, però la realitat és que encara no feien a Barcelona ni la mitja dotzena de nois, i cap d'ells incorporats encara jurídicament a l'Obra. I jo vaig ser-ne el cap de turc: «... Però si el pis està posat al teu nom!», em deien en to acusatori. I, davant d'aquella actitud que em semblava tan injusta, va arribar un moment que ja no em *defensava*: no em donava la gana de dir que jo no era de l'Opus Dei, malgrat que, de fet, continuava sense ser-ho.

Ara, passat el temps, tot sembla una història gairebé còmica, però, aleshores, allò, en l'opinió d'aquella gent que semblava esforçar-se a no voler entendre fins les coses més senzilles d'explicar, els devia semblar una tragèdia real, en la qual es jugaven la vida, o quasi. Ens acusaven, per exemple, de clavar-nos els uns als altres en la creu que teníem a la capella. Era una cosa tan absurda, que al doctor Escrivà gairebé li va fer gràcia, però, per evitar aquelles beneiteries, ens va recomanar que hi poséssim una creu ben petita: «Ara ja no podran dir que ens hi crucifiquem, perquè en aquesta creu no hi cap ni un nadó», va comentar divertit quan va veure la nova creu instal·lada.

La persecució religiosa

Aquelles primeres incomprendions, en bona part, provenien d'alguns religiosos i membres d'organitzacions catòliques, adeptes d'un *institucionalisme* tradicional. He dit *alguns*: en cap moment no van ser una majoria o un gran nombre. Per a tota aquesta història, vegeu, per exemple, Peter Berglar, *Opus Dei. Leben und Werk des Gründers Josemaría Escrivá* (Salzburg, Otto Müller, 1983), ps. 224 i ss. I també Dominique Le Tourneau, *L'Opus Dei* (Paris, Presses Universitaires de France, 1986; —edició catalana: Terrassa, Albada, 1922)—, on es diu, per exemple: «Alguns corrents espirituals de l'època, sorgits d'escoles teològiques, orientacions ascètiques i modalitats apostòliques divergents, havien originat profun-

des divisions entre els seglars, i havien donat lloc a una certa tendència al messianisme i al que monsenyor Escrivà anomenava "la mentalitat pseudo-espiritual de partit únic". Cadascú acabava pensant-se que els seus principis i les seves actituds eren les úniques vàlides i que tots els altres s'hi havien d'adherir. D'aquí a considerar com a perniciosos o herètics les posicions dels altres, només hi restava fer un pas. Així [...], els atacs es produïen a vegades al confessorari, o es llençaven des de dalt de la trona. Uns altres cops sortien a la premsa, o bé es transmetien mitjançant visites a les famílies de membres de l'Opus Dei, que quedaven angoixades en saber que els seus fills "podien anar a l'Infern" [...]. Enviaven estudiants als centres de l'Opus Dei per espiar i denunciar les heretgies i les desviacions que esperaven que s'hi produïrien. Una vegada, van cremar *Camí* públicament en un col·legi de religioses de Barcelona, on el governador civil de la ciutat havia donat ordres de detenir monsenyor Escrivà si s'hi presentava... El governador civil al qual fa referència l'autor francès era Antonio Correa Veglison: i, en efecte, aquest mateix va reconèixer anys després de l'afer que, efectivament, «eren tan fortes les coses que es deien d'ell, que estava disposat a enviar la policia per detenir-lo». Fou per aquesta raó que el nunci a Espanya, monsenyor Cicognani, va recomanar a mossèn Josemaría que fes servir el nom d'«E. de Balaguer», perquè se'l coneixia sobretot per Escrivà.

En qualsevol cas, com ha escrit el qui fou bisbe auxiliar de Madrid i arquebisbe de València, monsenyor José María García Lahiguera, que va ser confessor del doctor Escrivà des del 1940 fins el 1944 —ja ho era en aquesta època que comentem—, «en aquell temps, l'Opus Dei era com una criatura menuda, amb bolquers, a la qual hom podia fer mal; si més no, mirant les coses humanament, encara que aquest no fou mai el punt de vista de mossèn Josemaría, ja que, com he dit, la seva fortalesa era fonamentada en una fe incommovible, fe operativa que el portava a posar també els mitjans humans que calien, però amb una total confiança en la providència divina» (José María García Lahiguera, *Josemaría Escrivà de Balaguer: un hombre de Dios*, Madrid, EPALSA, 1991, ed. pòstuma).

Se sap també, per exemple, que l'abat coadjutor de Montserrat, Aureli M. Escarré, en sentir aquelles coses —tan inversemblants, de vegades— sobre l'Opus Dei, va voler obtenir informació de primera mà. Va escriure al bisbe de Madrid, lloc d'on tothom deia que havia vingut aquella «heretgia», per saber amb tots els ets i uts què hi havia de vertader en tots aquells murmurs clericals: «Necessito —deia la primera carta de l'abat Escarré— informació sobre l'Opus Dei, fundació del Dr. Escrivà, prevere d'aqueixa diòcesi vostra.» (carta del 9 de maig de 1941). La resposta és del 24 de maig: «Ho conec tot, perquè l'*Opus*, des que es va fundar el 1928, es troba tan en mans de l'Església que l'ordinari diocesà, és a dir, o bé el meu vicari general o bé jo mateix, sabem, i quan és menester dirigim, tots els seus passos; de manera que des dels seus primers vègits fins als seus actuals ais, ressonen en la nostra orel·la... i en el nostre cor. Perquè, creieu-me, Rvdm. P. abat, l'*Opus* és veritablement *Dei*, des de la seva primera idea i en tots els seus passos i treballs [...]. I tanmateix, són avui els bons els qui l'ataquen. Fóra per admirar-se'n, si no ens tinguéssim el Senyor *ben* acostumats a veure aquest mateix fenomen en altres obres molt seves.» La carta afegia elogis encesos a la persona del fundador de l'Opus Dei, i refusava les acusacions de secretisme d'Escrivà i de les seves activitats. Arran d'aquesta primera carta, que va córrer pels despatxos eclesiàstics de Barcelona, el rector del seminari, Vicenç Lorés, va escriure al bisbe administrador apostòlic dient-li que allò era ja una «carta definitiva», «la lectura de la qual desfa tota mena de dubtes en els més exigents».

Fins a tres cartes, si més no, es van creuar l'abat i el bisbe (els originals es conserven a l'Arxiu de l'Abadia de Montserrat); perquè, tot i ser la primera una «carta definitiva», en l'expressió de Lorés, alguns dels detractors de l'Opus Dei no es van donar per vençuts. El bon abat, animat pel bisbe, va anar fins i tot un dia al Palau per veure-ho tot amb els seus propis ulls. Des d'aleshores ja es va quedar tranquil, i va poder també informar les famílies que li havien demanat consell. Un cop més —com tantes vegades al llarg de la història—, l'abat de Montserrat exercia com a autèntic pare espiritual dels creients catalans.

Fora de l'àmbit religiós, s'explica que les sospites contra l'Opus Dei que propagaven alguns d'aquests individus oficialment catòlics fossin recollides per alguns membres de la Falange especialment fidels a la línia oficial del partit. El fundador de l'Opus Dei predicava la universalitat de la seva Obra, subratllava amb molta força la llibertat personal de tothom, rebutjava la tesi segons la qual l'entrega total a Jesucrist hauria d'ésser forçosament unida a una opció política determinada... I totes aquestes coses eren sospitoses per a alguns falangistes; per exemple, no podien comprendre que s'estimés els jueus com a persones normals i corrents, o que no posés «la seva persona i la seva organització al servei de la nova Espanya, com ho fa tothom», deien. Com se sap, era l'època en què l'antisemitisme del Tercer Reich nazi s'havia estès força arreu d'Espanya, sobretot entre una bona part dels mandatariats del règim de Franco. De fet, poc després dels esdeveniments comentats, Escrivà de Balaguer va ser *acusat* de jueu —com si això fos un delicte: aleshores, però, ho era— i denunciari per aquesta raó davant dels tribunals. I en el temps que començava a funcionar allò del *contuberni judaico-maçònic i bolzevic*, calaix de sastre on cabia tothom que per un motiu o un altre era considerat enemic del règim, aquells primers detractors polítics de l'Opus Dei no van tardar gaire a denunciar el mossèn i la seva institució com a part de la conxorxa. Afortunadament, almenys l'acusació de ser *maçons* —un càrrec gravíssim, llavors— es va poder esquivar, i per cert que la raó que va argumentar, a l'hora de sobreseure la causa, el general que feia de jutge, també fou *enginyosa*; es veu que va dir que si la gent de l'Opus Dei era casta no podia de cap manera ser maçònica, perquè ell no havia conegut cap maçó que fos cast. Així anaven les coses en aquells temps. Pel que fa a l'*acusació* de jueu, em consta que al fundador de l'Opus Dei no li feia res: sempre s'havia sentit molt proper als «nostres germans jueus», com tot sovint els anomenava, i tenia amistat amb molts d'ells.

En tota la seva actitud, doncs, hi veien *internacionalisme, anti-hispanisme, maçoneria...* I el fet de patir acusacions d'aquella

mena, en una època de tant i tant apassionament «nacional» i d'exigència d'un *estat fort*, podia comportar un greu perill, tant per a ell com per a la seva Obra.

Avui, mirant-m'ho tot plegat amb la perspectiva que donen els anys, em fa una certa gràcia —i a la vegada una mica de pena— veure que els arguments *contra l'Opus* que ara com ara fan servir alguns són exactament els mateixos d'aleshores, només un xic maquillats, d'acord amb els tòpics de les ideologies de moda.

L'actitud de mossèn Escrivà

Bé: el doctor Escrivà ens va insistir molt que no guardéssim rancúnia, que no murmuréssim de ningú, que ni tan sols no parléssim entre nosaltres d'aquestes coses, per evitar les nostres possibles —i ben comprensibles— reaccions irades, i ens dediquéssim a «treballar, somriure i perdonar». Es va quedar tranquil quan Rafael Termes li va escriure, en nom de tots, dient-li que no s'hi amoinés, que ni tan sols no hi pensàvem, en aquelles bajanades, i que, per tant, tampoc no jutjàvem els seus autors.

També, a part les oposicions esmentades, l'Opus Dei ha trobat, al llarg de la seva història, l'antipatia d'alguns que s'oposen per principi a l'Església Catòlica i a la d'alguns anticlericals de mena que, lògicament, «se senten amenaçats per qualsevol organització catòlica amb un gran nombre de membres en totes les professions, en els mitjans de comunicació, en els negocis. Creguin o no el que proclamen, els interessa fomentar l'escàndol, semblar dubtes i sospites sobre l'Opus Dei, tant entre els catòlics com entre els no catòlics» (William J. West, *Opus Dei: Exploding a Myth*, Sidney, Little Hills, 1987; edició catalana d'Edicions del Drac: *Opus Dei: punzant un globus*, Barcelona 1991, p. 24). Molt poques vegades va fer referència el fundador de l'Opus Dei a aquestes *persecucions*, però un cop, el mes d'abril de 1967, feu les següents confidències al periodista de la revista «Time» (Nova York) Peter Forbath, referint-se a les persones que l'havien blasmat: «Alguns d'ells, no m'explico per què —potser per falses raons humanes—, semblen

trobar un gust especial a atacar l'Opus Dei, i, com que compten amb grans mitjans econòmics [...], els seus atacs poden ser recollits per una certa premsa. M'adono perfectament que vós esteu esperant noms concrets de persones i d'institucions. No us els donaré, i espero que n'entendreu la raó. Ni la meua missió ni la de l'Obra són polítiques: el meu ofici és resar [...]. He callat durant quasi quaranta anys, i si ara dic alguna cosa és perquè tinc l'obligació de denunciar com a absolutament falses les interpretacions torçades que alguns intenten donar d'una labor que és exclusivament espiritual.

Per això, si bé fins ara he callat, d'ara endavant continuaré parlant, i si cal, cada vegada amb més claredat. I així, preguntat més concretament per Forbath sobre «l'afirmació que s'ha fet algun cop que l'ambient peculiar d'Espanya, durant els últims trenta anys, ha facilitat el creixement de l'Obra en aquest país» —l'entrevista, recordem-ho, és de l'any '67—, monsenyor Escrivà no s'esgügué de dir que «en pocs llocs hem trobat menys facilitats que a Espanya [...]».

«Quan tot just havia nascut, ja va trobar l'oposició dels enemics de la llibertat individual i de persones tan aferrades a les idees tradicionals, que no podien entendre la vida dels membres de l'Opus Dei: ciutadans corrents, que s'esforcen a viure plenament llur vocació cristiana sense deixar el món. Tampoc no han trobat especials facilitats a Espanya les obres corporatives d'apostolat. Governos de països on la majoria de ciutadans no són catòlics han ajudat amb molta més generositat que no pas l'estat espanyol les activitats docents i benèfiques promogudes per membres de l'Obra [...]».

«En la seva expansió internacional, l'esperit de l'Opus Dei ha trobat un ressò immediat i un profund acolliment en tots els països. Si ha topat amb entrebancs ha estat per falsedats que venien precisament d'Espanya i inventades per espanyols, per alguns sectors molt concrets de la societat espanyola [...]. No us cregueu, us ho torno a dir, que no estimo el meu país, o que no m'alegra profundament la labor que l'Obra hi promou, però és trist que hi hagi qui propagui malentesos sobre l'Opus Dei i Espanya.»

La tasca apostòlica de mossèn Josemaría

A primers de juliol d'aquell any 1940 ens va arribar una nova carta del fundador de l'Opus Dei, mossèn Josemaría. Les lletres que ens enviava sovintejaven: les seves notícies eren molt freqüents, des de tots els indrets de la Península, explicant-nos amb quatre ratlles —o a vegades, amb cartes llargues, plenes de consideracions, explicacions, detalls de la seva activitat, paraules encoratjadores adreçades a cadascú— i amb aquells traços fermes i gruixuts de la seva ploma, les darreres novetats de la labor apostòlica que s'anava estenent pertot arreu.

Si faig referència a aquella carta, que era datada el dia 1 a la ciutat d'Àvila, on aleshores es trobava predicant un curs de recés per a capellans d'aquell bisbat, és perquè era una carta de les llargues i he tingut ocasió de repassar-la, al llarg dels anys, força vegades.

Animava els membres de l'Obra i els altres que hi havíem col·laborat a donar gràcies a Déu per aquella casa que s'havia trobat, ens contava notícies de Saragossa, València, Madrid i Valladolid, i de la seva activitat sacerdotal, sobretot cursos de recés a joves i a capellans.

«Quina alegria que sento de servir l'Església!», escrivia. I afegia: «Voldria que aquest fos sempre el nostre propòsit: servir.» A més a més d'aquestes activitats, també tenia cura de l'atenció del Patronat de Santa Isabel de Madrid, del qual ell era el rector, així com de la seva mare i els seus germans —ell era el cap de la família—, donava també classes d'ètica i deontologia a l'Escola de Peritisme de Madrid, i tot un munt d'altres activitats, que seria excessivament llarg de detallar-les ara, en aquest relat.

En la carta de què parlem tampoc no faltava la seva amant preocupació afectuosa per qüestions concretes, de la vida diària com ara la mort del germà d'uns dels nois barcelonins que havia conegut, al qual ell mirava de consolar: «No creguis que no t'he fet especial companyia, en aquests moments durs de la mort del teu germà: alegra-te'n sobrenaturalment, perquè gaudeix de Déu i ens ajuda...»

La inauguració oficial del pis

El 27 de juliol, el doctor Escrivà feia cap a Barcelona una altra vegada. Arribat al Palau, es va trobar un piset minúscul, amb un petit quadro de la Mare de Déu en una paret, i dues taules i dues cadires que havíem aconseguit per a l'ocasió. «Efectivament, és tot un Palau», va dir si fa no fa, i: «no sé de què us queixeu», afegí amb el bon humor de sempre. El pompós nom del Palau quedava així consagrat. A més a més, després he sabut que aquell nom, per als de l'Opus Dei —vull recordar que jo no n'era membre—, tenia una ressonància familiar, ja que així es deia una antiga heretat que la família Escrivà s'havia venut per ajudar econòmicament mossèn Josemaría, anys enrere. En aquesta època encara vivien la seva mare, que va traspassar l'any '41, la seva germana gran, Carme —va morir el 1957—, i el seu germà petit Santiago, que actualment viu a Madrid. Cap d'ells no pertanyia a l'Opus Dei, però era ben clar que estaven disposats a qualsevol cosa per ajudar el seu germà capellà en aquella tasca apostòlica que feia.

Fins aleshores, les estones que passàvem al pis ens assèiem a terra, al damunt de papers de diari, impermeables etc. L'arribada del fundador de l'Opus Dei ens havia fet escurar butxaques per aconseguir aquell reduït mobiliari. A més a més, un cop feta la *inauguració oficial*, vam anar a celebrar-ho a un bar del passeig de Gràcia, com uns senyors.

No sé si fou ja aleshores —si no, devia ser poc després— que mossèn Escrivà ens va encoratjar a preparar la versió catalana de *Camí*, que fins llavors només s'havia publicat en la llengua original castellana (*Camino*). El suggeriment va trobar de seguida seguidors entusiastes. Cal aclarir que, dins del Palau, es parlava ordinàriament en català, i d'aquells primers membres de l'Obra, la majoria era *molt de la terra*, en tots els sentits, encara que hi havia de tot, perquè el que ens hi portava era només els motius religiosos, que vàiem perfectament compatibles amb tota mena de postures polítiques, nacionalistes, socials etc. En qualsevol cas, aquella primera traducció de *Camí* a una altra llengua va constituir una feina més de les que es van emprendre en aquells moments per ini-

ciativa del mateix Escrivà. Se n'encarregaren Joan Baptista Torelló (avui, capellà i rector de l'església de Sant Pere, de Viena) i Josep Faus, actualment al Brasil. Al llarg dels anys —perquè allò va durar anys—, moltes altres persones hi participaren, fins a deixar acabada la feina. L'endarreriment que va patir aquella traducció fou degut al fet que no es van trobar textos catalans de tipus espiritual que fossin paral·lels al llenguatge directe i planer de l'original castellà i, després de molts dubtes, es va optar per una traducció molt literària, intentant de mantenir al màxim l'expressivitat de l'original, però adaptant tot el conjunt a un català al més acadèmic possible, evitant tota mena de vulgarismes. La traducció així feta resultà força bona. Quan la va veure finalment publicada, mossèn Escrivà, ja a Roma (era l'any 1955), comentà als responsables de la traducció que havien estat poc vius, perquè en comptes de posar «edició catalana» s'hi havia posat «edició en català». La seva sensibilitat en aquests punts concrets era, com es pot veure, molt notable.

El mateix capellà de sempre

El mes de novembre de 1972, monsenyor Josemaría Escrivà de Balaguer féu una de les darreres visites a Catalunya. Va trobar-se, en reunions més o menys nombroses, amb desenes de milers de persones. Hi havia dotzenes de centres de l'Opus Dei, i iniciatives apostòliques, educatives i socials promogudes pels membres de l'Obra per tots els indrets de Catalunya i amb gent de totes les classes socials... Jo, però, tot i veure aquell desplegament impressionant d'efectius, em vaig trobar amb el mateix mossèn Josemaría de sempre, que havia conegut trenta-cinc anys abans: un capellà senzill i trempat, alegre, familiar. Un gran home de fe, que a mi, des del punt de vista creient, em sembla un mestre de santedat per a molta gent del món.

Ell, com ho havia fet tota la seva vida, continuava assegurant que només era un pobre capellà pecador. I és que era, a més a més, i com tots els homes sants, molt humil.